

реалізації означеної умови формування педагогічного розуміння в майбутніх учителів музики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Куликова Л. Н. Проблемы саморазвития личности / Л. Н. Куликова. – Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2001. – 342 с.
2. Маралов В. Г. Основы самопознания и саморазвития: учебное пособие для студ. средн. пед. учеб. заведений [Текст] / В. Г. Маралов – М.: Академия, 2002. – 256 с.
3. Основы педагогики и психологии в высшей школе / [под ред. А. В. Петровского]. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1986. – 303 с.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
5. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / [В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В. А. Сластенина]. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
6. Психологический словарь / [Под общ. ред. Ю. Л. Неймера]. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2003 – 640 с.

7. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360с.
8. Селевко Г. К. Технологии развивающего образования / Г. К. Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 192 с.
9. Современный словарь по педагогике / [Сост. Е. С. Рапацевич]. – Мн.: «Современное слово», 2001. – 928 с.
10. Щапов А. П. Фортепианная педагогика: Метод. пособ. / А. П. Щапов. – М.: Советская Россия, 1960. – 171 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Левицька Ірина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки Південно-українського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: дослідження проблеми формування педагогічного розуміння в майбутніх учителів музики у процесі професійної підготовки.

УДК 876.89:45

**ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

Юлія ЛОКАРЄВА (Кіровоград)

Актуальність проблеми. В умовах реформування багаторівневої системи освіти у вищих мистецьких навчальних закладах, запровадження основних положень Болонської конвенції в національну освіту особливої ваги набуває проблема підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва широкого профілю, професія яких поєднує універсальні вміння педагога-виконавця, концертмейстера-ілюстратора, диригента-керівника колективу, соліста-вокаліста, лектора-музикознавця, педагога-просвітника, носія духовної культури та естетичного смаку.

Актуальні проблеми професійного становлення педагогів-музикантів, підвищення рівня професіоналізму майбутнього вчителя музичного мистецтва значною мірою залежить від музично-теоретичної підготовки, спрямованої на комплексно-синтетичні засади, які є важливими для теорії та практики професійного становлення студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потенціал музично-теоретичних дисциплін висвітлено в дослідженнях прогресивних музикантів-педагогів, теоретиків-музикознавців,

композиторів, музичних діячів у різні часи, серед яких праці, присвячені історії виникнення й еволюції музично-теоретичних дисциплін (Б. Асаф'єв, В. Берков, Ю. Келдиш та ін.), дослідження, що стосуються музичних здібностей (Б. Теплов, Б. Яворський), мистецтвознавчі та методичні праці відомих теоретиків і музикознавців А. Агажанова, Д. Алексєєва, В. Беркова, В. Вахромєєва, Г. Виноградова, Г. Гуляницької, О. Давидової, М. Калашник, Л. Маловик, А. Островського, Г. Побережної, Г. Смаглій, І. Способіна, Г. Фрідкіна, Ю. Холопова, С. Шипа, Т. Щериці та ін.

Сучасними вітчизняними дослідниками розроблено й запроваджено окремі вузько-спеціальні методики музично-теоретичної та музично-історичної підготовки, важливі для професійного становлення майбутнього вчителя музики, що стосуються формування художнього світогляду в процесі музично-історичних дисциплін (К. Васильківська); формування в студентів звуковисотних уявлень (Ю. Гонтаревська); музично-теоретичної підготовки на історико-стильовій основі (І. Малашевська); формування окремих

музично-теоретичних навичок студентів-режисерів (К. Станіславська); диференційованого підходу в музично-теоретичній підготовці майбутніх учителів музики (В. Юрчак) та ін.

Мета статті полягає в актуалізації музично-теоретичної підготовки у професійному становленні майбутніх учителів музичного мистецтва, розкритті навчального, розвивального, творчого потенціалу музично-теоретичної підготовки, акцентуації на поліфункціональності музично-теоретичних дисциплін та їх спрямуванні на комплексно-синтетичні засади.

Виклад основного матеріалу. Науковці пояснюють такий зв'язок різноаспектних досліджень багатогранністю шкільної діяльності вчителя музичного мистецтва і приходять до спільного висновку про те, що уроки мистецтва є переважно комплексними, в основі їх лежать різні види музично-творчої діяльності, що й зумовлює необхідність багатопланової діяльності вчителя.

Професійне становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає наявність загальних психолого-педагогічних, музично-теоретичних, музично-виконавських знань та навичок і тому являє собою нерозривну єдність педагогіки та музичного мистецтва. В. Орлов, А. Петелін виокремлює два загальні напрямки професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва: психолого-педагогічний (морально-політична, загальнокультурна, психолого-педагогічна підготовка) і фаховий (музично-теоретична, інструментально-виконавська, вокальна, диригентсько-хорова, методична підготовка) [4].

Центральне місце серед фахових дисциплін, необхідних учителю музичного мистецтва, займає комплекс музично-теоретичних дисциплін, які є фундаментом професійної музичної освіти. Плідними для розвитку цієї проблеми постають ідеї Л. Арчажнікової, яка з-поміж диригентсько-хорової, виконавсько-інструментальної, методичної зосереджує увагу на музично-теоретичній підготовці і вважає її однією з найбільш важливих у професійному становленні майбутнього вчителя музики, тому що саме завдяки цьому вчитель музики глибше розуміє явища музичного мистецтва, основні закономірності історії та теорії музики у їхньому взаємозв'язку та взаємозумовленості. Учитель музики повинен мати високий рівень музичної культури, орієнтуватися в особливих ознаках та специфічних особливостях різних композиторських шкіл та напрямків, знати найбільш відомі твори різних епох, уміти характеризувати їхній стиль, форму, засоби музичної виразності. Вивчення теорії та історії музики необхідно вчителю як для проведення

уроків, так і для організації позакласної та просвітницької роботи [1, с. 62–65].

Учителю музичного мистецтва потрібна виняткова музикознавча компетентність, яка досягається завдяки синтезу різних типів базових знань та умінь, що набуваються в процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін. У сучасній професійній музично-педагогічній освіті відбувся розподіл музикознавчих дисциплін на музично-історичні та музично-теоретичні. Кожний із цих напрямків включає сукупність дисциплін спеціального характеру: історичні (історія всесвітньої, української, зарубіжної музики, музичний фольклор); музично-теоретичні (сольфеджіо, теорію музики, гармонію, поліфонію, аналіз музичних творів, інструментоведення, аранжування). Цей комплекс дисциплін складає музично-теоретичну підготовку у вищих навчальних закладах.

Музично-теоретична підготовка – це процес навчання студентів у системі навчальних занять з музично-теоретичних дисциплін, педагогічної та лекційно-виконавської практик, який характеризується певним рівнем професійного розвитку особистості вчителя та сформованістю комплексу знань, умінь та навичок і є багатогранною системою, яка поєднує відносно самостійні, але взаємопов'язані складові історико-теоретичних та музично-теоретичних дисциплін, необхідних майбутньому вчителю музики у подальшій професійній діяльності (проведенні уроків, організації позакласної та просвітницької діяльності).

У вищому мистецькому навчальному закладі музично-теоретична підготовка вчителя музичного мистецтва є складною динамічною системою, яка виконує свої специфічні функції, має низку закономірностей (основними з яких визначають зумовленість музично-теоретичного навчання вимогами вокально-хорової та інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики, а також завданнями шкільного предмета «Музичне мистецтво») і ґрунтується на наукових принципах (системність і цілісність, професійно-педагогічна спрямованість, науковість, проблемність, систематичність і послідовність, зв'язок теорії з практикою, спрямованість на комплексно-синтетичні засади).

Учені наголошують, що музично-теоретична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва основана на єдності художнього та технічного розвитку студента і включає такі аспекти як: педагогічний (загально-педагогічні знання та вміння);

музикознавчий (музично-теоретичні та музично-історичні знання); виконавсько-інтерпретаційний (художні та технічно виконавські уміння).

Специфіка музично-теоретичної підготовки, зумовлена завданнями професійної діяльності вчителя музичного мистецтва і вимагає її реформування, збагачення методичним аспектом, орієнтацію на комплексно-синтетичні засади, формування вмінь транспонувати отримані знання та навички в практику художньо-естетичного виховання школярів, спрямування музично-теоретичної підготовки на різні види музично-творчої діяльності, оновлення змісту музично-теоретичних дисциплін, технологізацію даного процесу.

Сучасні теоретики наголошують, що серед численних дисциплін, які вивчають музичне мистецтво, багатий творчий потенціал мають музично-теоретичні, адже саме вони, на думку Л. Маловик та Г. Смаглій, складають загальну теорію музики, необхідну для базової освіти вчителя музики [3, с. 7]. С. Шип акцентує, що серед філософських, психологічних, естетичних, мовознавчих знань особливо важливими є музично-історичні та музично-теоретичні знання, які дають всебічне й цілісне уявлення про зміст і форму музичних творів, необхідну основу для ефективного здійснення складної, багатогранної діяльності – навчання та художнього виховання дітей, яке є особливо важливим для сучасного вчителя музики [7, с. 10].

Дослідники зосереджують увагу на спрямуванні музично-теоретичної підготовки на всебічний розвиток музичних здібностей. До завдань комплексного розвитку вчителя музичного мистецтва в процесі музично-теоретичної підготовки теоретики відносять уміння вербалізації художнього змісту, формування музично-аналітичної уяви, уміння ціннісної орієнтації в музично-художньому потоці, формування творчо-практичних фахових навичок. Учитель музичного мистецтва – це насамперед практик, його професія творча за своєю сутністю, і тому вкрай необхідно виробити істинно творчі вміння. Серед різних видів музично-педагогічної діяльності особливе місце займають музично-творчі, до яких Г. Побережна й Т. Щериця відносять імпровізацій, стилізацій, акомпанемента, аранжування, обробки, створення музики (елементарна композиція) і вважають ці навички вкрай необхідними для подальшої практичної діяльності в загальноосвітній школі [5]. Імпровізація вимагає високого рівня професіоналізму, поєднується з чималим досвідом професійної діяльності.

Музикознавці та теоретики рекомендують використовувати імпровізацію в музично-теоретичній підготовці майбутнього вчителя музики як засіб пробудження креативних рис та здібностей – активності, сміливості, свободи, уяви, фантазії, непередбачуваності, насолоди власною діяльністю, ініціативності, самостійності в роботі, продуктивного мислення, винахідливості тощо.

Розвиток імпровізаційних умінь відбувається в процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін, він пов'язується з транспонуванням, підбором на слух мелодій та акомпанемента, певними знаннями з композиції і передбачає необхідний рівень виконавської техніки, розвинуті слухові уявлення, музичну пам'ять. Головною метою творчих завдань є подальший розвиток імпровізаційних здібностей, творчої уяви і фантазії, поглиблення як інтуїтивних, так і теоретично усвідомлених навичок.

У музично-педагогічній діяльності вчителя творчі навички пов'язані з усіма видами здібностей: виконавськими (уміння виконувати музичні твори в цілому та фрагментарно, акомпанувати, підбирати на слух тощо), музикознавчими, зокрема музично-теоретичними (уміння словесного тлумачення, естетична, художня оцінка, вербальне розкриття художнього образу, змісту твору тощо), методичними (уміння коригувати виконання відповідно до особливостей аудиторії, поєднати художнє виконання зі словесним тлумаченням).

Наука володіє великим досвідом педагогів-практиків, теоретиків-методистів, які пропонують різноманітні методи й методики викладання музично-теоретичних дисциплін. Проте трактуються вони неоднозначно, оскільки існує значне коло проблем, серед яких: протиріччя між теорією та практикою, неузгодженість навчальних програм, надмірна теоретизація предметів, несумісність між формалізованим викладанням і творчим проявом, брак методичної літератури, відсутність систематичного вивчення методів і методології.

С. Шип зауважує, що викладання музично-теоретичних дисциплін у педагогічних ВНЗ значною мірою застаріли за змістом та формами, невиправдано роздібнені й деталізовані, перевантажені непридатними до використання «ремісницькими» знаннями. У змісті елементарної теорії музики, гармонії, поліфонії, аналізу музичних творів трапляється недоцільне дублювання матеріалу. Водночас певні теоретичні знання, необхідні вчителю музики (наприклад, з акустики, естетики, психології музики, стилістики, систематики

музичних творів тощо), здебільшого залишаються за межами цих курсів [7, с. 9].

Цінність наукових напрацювань видатних педагогів-методистів А. Алексєєва, В. Вахромєєва, С. Дремцова, В. Єфімова, А. Мясєдова, А. Островського, С. Павлюченко, І. Способіна, безперечно, адже, завдяки їхнім працям доведено унікальність, яка полягає в комплексній природі діяльності вчителя музики. Вчитель музичного мистецтва – це інструменталіст, вокаліст, хормейстер-виконавець, лектор-музикознавець тощо. Музично-теоретична інформованість повинна мати не стільки глибоке, скільки широке охоплення навчального матеріалу та підкріплення цих знань практично-творчими навичками, які знадобляться вчителю музики в процесі майбутньої професійної діяльності.

Викладені ідеї вчених минулого були підтримані сучасними музикантами-теоретиками, серед яких (Т. Баранова, М. Будз, Г. Виноградов, І. Красовська, Т. Маловик, Н. Миронова, О. Нівельт, Г. Побережна, Т. Смаглий, С. Шип, Т. Щериця, М. Шрейдер) та дослідниками вищої школи (К. Васильківська, Н. Кьон, І. Малашевська, К. Станіславська, В. Юрчак та ін.). Сучасні педагогічні концепції диференціації та інтеграції музично-теоретичної підготовки, орієнтовані на комплексно-синтетичні засади використання інноваційних методик викладання і експериментального навчально-методичного забезпечення.

Н. Кьон серед професійних компетенцій вчителя музики виокремлює музично-просвітницькі (лектор-методист, ілюстратор-інструменталіст, акомпаніатор, ілюстратор-вокаліст), музично-творчі (теоретик-сольфеджист, імпровізатор, аранжувальник), а також володіння методичною озброєністю. Авторка визначає комплекс спеціалізованих знань, умінь та навичок, які забезпечують ці види діяльності, й наголошує на важливості проєкції набутих знань. Вчитель має володіти системою музично-теоретичних понять у їх модифікованому вигляді з урахуванням сприйняття школярів, методикою формування в останніх узагальнених понять і термінів, побудованою на основі усвідомлення слухових уявлень та досвіду музичної діяльності. Авторка зауважує, що зусилля викладачів вищої школи в окресленому напрямку будуть більш ефективними, якщо відбуватимуться на засадах міжпредметної координації, яка уточнює уявлення про міжпредметні зв'язки, інтерпретує їх як динамічний процес, потребою якого є безперервна взаємна корекція календарного плану та змісту занять відповідно до реалій навчання, врахування

індивідуальних аспектів його реалізації в конкретному навчальному процесі [3, с. 9–40].

Ефективність та дієвість методики музично-теоретичної підготовки педагогів-музикантів, на думку І. Малашевської, забезпечується за умови орієнтації музично-теоретичного навчання на комплексно-синтетичні засади. Будувати навчання і, зокрема, музично-теоретичне, необхідно комплексно-синтетично – необхідним і обов'язковим є, по-перше, синтез теоретичного, слухового та практичного компонентів усередині кожного виду музичної діяльності, а по-друге, синтез теоретичного, виконавського та композиторського видів діяльності [4].

Комплекс музично-теоретичних дисциплін повинен забезпечувати формування музичного мислення студентів (зокрема, образно-асоціативного), розвиток відповідних аналітично-слухових навичок сприйняття, розширення кола слухових уявлень та слухового досвіду, художньо-естетичного світогляду, музичних смаків, особистісної музичної культури, творчого потенціалу. Музично-теоретичні дисципліни складають фундамент для професійного становлення майбутніх учителів, оскільки вони є такою сферою музично-педагогічної освіти, в якій уможливується оптимальна інтеграція музикознавчої, поліхудожньої та культурологічної інформації з методологією художньо-педагогічної діяльності.

Музично-теоретична підготовка як важлива основа професійно-педагогічної діяльності вимагає трансформації в напрямку оптимізації професійного становлення «вчителя-просвітника з цілісним художнім світоглядом» (К. Васильківська), «спроможного вийти за межі свого предмета й стати конкурентоспроможним» (В. Орлов).

Висновки. Отже, музично-теоретична підготовка має багатий навчальний, розвивальний, творчий потенціал у професійному становленні майбутнього вчителя музичного мистецтва. Викладання музично-теоретичних дисциплін у вищих мистецьких навчальних закладах має свою специфіку, яка полягає в універсальності мети та завдань навчання та виховання майбутніх учителів музичного мистецтва, в інтенсивному та всебічному розвитку музичних здібностей студентів і визначається своїм професійним спрямуванням на комплексно-синтетичні методи, засоби та прийоми та акцентуацією на формування творчих професійно значущих знань, умінь та навичок, необхідних студентам у їхній майбутній професійній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арчажникова Л. Г. Професія – учитель музики / Людмила Григорьевна Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с.

2. Кьон Н. Інноваційні підходи до підготовки студентів на заняттях сольфеджіо / Н. Кьон // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць / Матеріали II міжнар. науково-практичної конференції [«Гуманістичні орієнтири мистецької освіти»], – К.: НПУ, 2007. – Вип. № 5 (10). – С. 38–43.

3. Малашевська І. А. Інтегрований підхід до професійної підготовки майбутніх учителів музики / І. А. Малашевська // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 16. – С. 134–136.

4. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: [монографія. ред. І. А. Зязюна] / Валерій Федорович Орлов. – К.: Наукова думка, 2003. – 262 с.

5. Побережна Г. І. Проблеми інтегрованого викладання музично-теоретичних дисциплін у педвузах / Г. І. Побережна, Т. В. Щериця // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2005. – Вип. 21. – С. 16–18.

6. Смаглій Г. А. Основи теорії музики: [підручник для муз. училищ] / Г. А. Смаглій, Л. В. Маловик. – Х.: Факт, 1998. – 384 с.

7. Шип С. В. Музична форма від звуку до стилю: [навч. посібник] / Сергій Васильович Шип. – К.: Заповіт, 1998. – 368 с. – (Міжнародний фонд «Відродження». Програма «Трансформація гуманітарної освіти в Україні»).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Локарева Юлія Валеріанівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійне становлення майбутніх учителів музичного мистецтва.

УДК 378.016:7.012

**ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО МИСЛЕННЯ
У СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ
З КУРСУ «ФОРМОУТВОРЕННЯ»**

Юлія МАЛЕЖИК (Кіровоград)

Постановка проблеми. Навчальна дисципліна «Формоутворення» є однією із важливих спеціальних предметів у загальному комплексі дисциплін образотворчого циклу, що безпосередньо поєднана з: дизайном, дизайном предметного середовища, художнім проектуванням та іншими предметами на мистецьких факультетах у вищій школі.

Проблема формування дизайнерського мислення у студентів на заняттях з курсу «Формоутворення» є одним із головних завдань цього курсу. Саме з цією метою під час вивчення навчального предмету студентам дуже важливо знати і вміти застосовувати під час практичної діяльності методи та прийоми формоутворення, розуміти особливості роботи із формою, використовуючи специфічне дизайнерське мислення, що формується під час освітньої діяльності.

Підготовка у вищому навчальному закладі фахівця, що володіє основами проектно-художньої діяльності, дизайнерськими вміннями та дизайнерським мисленням, виступає актуальною проблемою сучасної мистецької освіти.

Саме у процесі навчання й формування дизайнерського мислення у студентів мистецьких спеціальностей під час вивчення курсу «Формоутворення» виникають мотиваційні чинники, що змушують майбутнього вчителя-художника, дизайнера вирішувати проблеми дизайн-освіти і питання формування візуальної культури сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування мислення людини завжди знаходило своє відображення у дослідженнях провідних науковців минулого і сучасності, ми розглядаємо мислення у розумінні професійно-художньої діяльності, а саме дизайнерського мислення та його особливостей в процесі вивчення основ формоутворення.

У вивченні психологічного аспекту дизайнерської творчості, важливе значення мали дослідження творчості і творчого мислення, роботи: Л. Виготського, Г. Ермаш, А. Козаревой, А. Матюшкіна, Я. Пономарьова та ін.

У філософському плані питання художньої творчості та дизайну розглядалися в роботах: А. Адамяна, Д. Благоева, А. Бузова,